

# Repliker och kommentarer

*I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning*

VILLY BERGSTRÖM

## Tvivelaktigheter i National Bureau-rapporten

Jag betraktar SNS Konjunkturråds senaste rapport, *Välfärdsstat i omvandling*, (Freeman m fl [1995], skriven av ekonomer vid svenska universitet och amerikaner knutna till National Bureau of Economic Research, NBER, som slutpunkten på den serie rapporter, som startade 1985. Då lanserades den sk normpolitiken. Innebörden var grovt taget en nedtoning av den makroekonomiska analysen och stabiliseringspolitiken. I stället lyftes analyser av olika marknadsmekanismer fram. Förslagen gick ut på avregleringar inom ramen för fasta normer. Staten skulle lägga fast skattesystem, penningpolitik, valutapolitik och arbetsmarknadspolitik enligt regler oberoende av konjunkturer. Kostnadsstörningar genom för höga löneökningar skulle inte, som det hette, ackommoderas, utan parterna skulle få ta konsekvenserna i form av fallande vinster och stigande arbetslöshet.

Utöver att ha lanserat själva normpolitiken har Konjunkturrådet under årens

lopp analyserat delar av välfärdssystemet. Arbetsmarknadspolitiken, skattepolitiken och de sociala transfereringarna har utsatts för kritisk granskning. Förslagen har gått ut på att tona ned de fördelningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska ambitionerna till förmån för marknadskrafterna. Löneskillnaderna skulle tillåtas stiga och skattetrycket sänkas genom bantning av de offentliga utgifterna. Fördelningsinslagen i skattepolitiken skulle minska.

I många stycken har Konjunkturrådet fått se sin politik förverkligad, både vad gäller normbindningen av stabiliseringspolitiken och omläggningen av skattesystemet och transfereringssystemen, inklusive pensionssystemet. Huruvida det skett på grund av Konjunkturrådets analyser eller ej är oklart. I varje fall är resultaten för folks välfärd ännu inte mycket att skryta med.

Konjunkturrådets rapport 1985 startade ett enhetligt politiskt projekt. Rapporteringen bröts tillfälligt 1987 genom att Brookings Institution inbjöds att ge ett "utifrån-perspektiv" på Sveriges ekonomiska politik. Den rapporten var makroinriktad och forskargruppen rätt sympatiskt inställd till den svenska stabiliseringspolitiken. Ett huvudbudskap var att Sverige borde låta växelkursen anpassas till det faktum att sysselsättningsambitionen i svensk politik var så mycket högre

*Docent VILLY BERGSTRÖM är från mars 1995 chefredaktör för Dala-Demokraten i Falun. Han var tidigare chef för FIEF, Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning, Stockholm.*

än i vår omvärld. Brookings-studien för-  
anledde dåvarande Konjunkturrådet till  
en kritisk efterskrift.

Någon kritisk efterskrift finns inte till  
NBER-rapporten, eftersom den ligger i  
linje med vad Konjunkturrådet hävdade sedan  
1985. Däremot finns ett långt introduktions-  
kapitel, som enligt min mening  
går utöver de slutsatser som följer av ana-  
lyserna i de enskilda kapitlen.

Vad man än anser om Konjunkturrå-  
dets politiska linje, om Brookingsstudien  
och den nu aktuella NBER-studien är det  
klart att den intellektuella debatten om  
ekonomisk politik har lyfts genom rådets  
skrifter. Nya forskningsrön har i lättfattlig  
form introducerats i svensk debatt och  
den motsättning till arbetarrörelsens tra-  
ditionella keynesianism som rådet repre-  
senterat har skärpt debattklimatet.

### Motsägelser

NBER-studien har inte samma enhetlig-  
het som Brookingsstudien hade. Kapitlen  
innehåller motsägelser. Den brister i sam-  
ordning. En del kapitel är våldsamt nor-  
mativa, ibland med för svenska förhållan-  
den främmande värderingar. De teser  
som drivs är ofta vagt underbyggda, tex  
så att författarna för sina slutsatser använt  
estimat grundade på amerikanska data.  
Jag skall här ta upp några kritiska punk-  
ter. Boken recenserar även av andra, som  
förhoppningsvis tar upp positiva synpunk-  
ter.

Det finns knappast något principiellt  
nytt i Shervin Rosens kapitel om den of-  
fentliga sysselsättningen, annat än slutsat-  
ser som visar brist på förståelse för värde-  
ringar som är starkt utbredda i Sverige:  
"Kvinnor förvärvsarbetar för varandra  
för att erhålla beskattade inkomster som  
behövs för att finansiera de subventioner  
som förmådde dem att välja förvärvsar-  
bete i utgångsläget snarare än att arbeta  
åt sig själva i den skattebefriade hushålls-  
sektorn" (s75). Ordet jämlikhet nämns  
som en förbryllande omständighet i en bi-

sats hos Rosen, jämställdhet finns inte  
som begrepp i hans analys.

Flera av författarna i NBER-boken har  
svårt att förstå att Sverige länge klarat att  
hålla full sysselsättning samtidigt som  
löneinkomsterna varit och är förhållande-  
vis jämnt fördelade. Olika hypoteser prö-  
vas. Man får intrycket att det inte funnits  
någon sammanhållande hand i undersök-  
ningarna, eftersom motstridiga hypoteser  
förs fram. Så säger tex Freeman & Björk-  
lund i kapitel 1 – med betoning på att de  
spekulerar – att en förklaring till att sys-  
selsättningen hållits uppe för lågkompe-  
tent arbetskraft, trots att den är relativt  
högt betald, är att skatter och andra nega-  
tiva incitament hållit tillbaka utbudet av  
högproduktiv arbetskraft. Det skulle ha  
gynnat efterfrågan av lågproduktiva,  
alltså ett substitutionsförhållande (s58f).

Samma fråga diskuteras av Edin & To-  
pel, men där är mekanismen en annan.  
Den solidariska lönepolitiken har gynnat  
företag som använder högproduktiv ar-  
betskraft, vilka därigenom att högpro-  
duktiv arbetskraft betalas relativt lågt,  
lämnat utrymme för stark investerings-  
uppgång. Detta har dragit med sig efter-  
frågan av såväl högproduktiv som lågpro-  
duktiv arbetskraft. Här är intrycket kom-  
plementaritet mellan kapital och ar-  
betskraft liksom mellan högproduktiv och låg-  
produktiv arbetskraft (s116f).

Det har tidigare framhållits från SNS  
Konjunkturråd att utbildningspremien är  
låg i Sverige. Argumentet återfinns i Edin  
& Topels kapitel (s112f) och Leamer &  
Lundborgs (s200f). Men det beaktas inte  
att problemet med låg andel högutbildade  
i Sverige kanske legat på utbudssidan. Vi  
har ju haft köer till många högre utbild-  
ningsvägar. För övrigt förmedlas en an-  
nan bild av utbildningspremierna i Edin  
(!) & Holmlund [1993].

Leamer & Lundborgs kapitel tillhör de  
intressantaste. Författarna framhäver den  
drastiska minskningen av kapitalbild-  
ningstakten i industrin och övrigt närings-  
liv från mitten av 1970-talet. Denna sänk-

ning – en halvering mätt som nettoinvesteringarnas andel av landets disponibla inkomster – sänkte kapitalintensitetens tillväxt. Det gäller både kapital per anställd och kapital per arbetad timme. Märkligt nog lyftes detta inte fram av Lindbeck-kommissionen. Det är däremot en viktig tes i NBER-rapporten. Skogsindustrins starka ställning som nettoexportör baserad på vår skogsråvara framställs närmast som en nackdel, därför att denna sektor absorberar stora investeringsresurser!

Arbetsmarknadskapitlet av Forslund & Krueger är balanserat och framhåller hur litet vi vet om effekterna av arbetsmarknadspolitiska satsningar, både vad gäller sannolikheten att få jobb efter genomgången AMS-utbildning och utbildningens förmåga att betala sig själv genom att höja produktiviteten och löneutvecklingen för framtiden. Det finns absolut inget underlag i kapitlet för det högerflum, liknande det som Konjunkturrådet formulerat under senare år. I inledningskapitlet av Freeman, Swedenborg & Toppel heter det denna gång om arbetsmarknadspolitiken: "Dyrbar lyx måste omprövas".

### Överdrifter

Det finns andra överdrifter eller tvivelaktigheter i det första kapitlet. Det heter t ex på s 19: "All sysselsättningstillväxt i Sverige sedan början av 1960-talet har varit i kommuner och landsting." Det låter som en återklang från den senaste valrörelsen, där det tjatades till leda om att inte ett enda nytt jobb skapats i den privata sektorn i Sverige. Även om påståendet vore sant är det tämligen ointressant, eller möjligen intressant som en antydning om mycket hög produktivitetstillväxt. Bytesbalansen och den fulla sysselsättningen är kriterierna på framgång, inget annat. Men påståendet är fel. Mellan 1963 och 1990, alltså fram till krisutbrottet, ökade antalet sysselsatta i den privata sektorn

med 100 000 personer. Samtidigt minskade antalet sysselsatta i jordbruk och skogsbruk med 275 000 personer, genom en blandning av rationaliseringar till följd av pressade subventioner i jordbruket och en stark mekanisering av det motormannuella skogshuggandet i landet. De två sistnämnda fenomenen måste väl sägas vara en vinst för landet? Den övriga delen av den privata sektorn har alltså ökat sysselsättningen med 375 000 personer – knappast ett tecken på förtvining eller ens stagnation.

Krisen 1991–1995 är en historia för sig. Mellan 1989 och 1992 steg hushållens sparande med 14 procentenheter av de disponibla inkomsterna samtidigt som exporten föll 1991 med 2,5 procent. Detta riktade en förödande efterfrågechock mot BNP, uppgående till över 10 procent. Denna keynesianska efterfrågekollaps – unik för efterkrigstiden och jämbördig med 30-talskrisen – motverkades inte av ekonomisk politik utan förstärktes av två regeringar, som matats med "icke ackommodation" av just SNS Konjunkturråd i skepnad av bla Hans Tson Söderström och Lars Calmfors. Byggekrisens spontana förlopp förstärktes av regeringsåtgärder. Nedsänkningar i offentliga utgifter, kommunala såväl som statliga, förvärrade.

Detta dramatiska förlopp, som försatt Sverige i en statsfinansiell kris och undergräver hela välfärdspolitiken, och som är unikt sedan 1933, nämns knappast i NBER-boken. Det kanske är logiskt så tillvida att Konjunkturrådet sedan 1985 velat tona ner stabiliseringspolitiken och betonat marknadsekonomin självreglerande förmåga. Rådet fick sina teser testade och det stod oss dyrt. NBER-rapporten har genom underlåtenheten att analysera krisen 1991–1995, skild från den försvagade tillväxten, något överkligt över sig.

Låt mig sluta med ett positivt omdöme. Det är nytt i NBER-rapporten att se på politikens totalitet, skatter, transfereeringar, arbetsmarknadspolitik, subventio-

ner och lönepolitik som ett sammanhängande helt, vars delar inte lätt låter sig rubbas i sina enskildheter. NBER-rapporten anlägger ett allmän-jämviktsperspektiv på den svenska politiken i vid mening. Det ger en del nya insikter i politikens villkor, som tidigare knappast varit diskuterade i Sverige.

#### Referenser

- Edin, P-A & Holmlund, B, [1993], "Avkastning och efterfrågan på högre utbildning", *Ekonomisk Debatt*, årg 21, nr 1, s 31-45.
- Freeman, RB, Swedenborg, B & Topel, R (red ), [1995], *NBER-rapporten. Valfärdsstat i omvandling*, SNS Förlag, Stockholm.